

АРАБІСТИКА — галузь сходознавства, яка займається вивченням історії, мови, літератури і культури арабських народів. Виникла в епоху середньовіччя у Зх. Європі у зв'язку з розвитком теол. студій та антиіслам. місійної діяльності. В Україні араби були відомі вже за часів Київ. держави під назвами «сарацини», «агаряни», «ісмаїльтяни». Пізніше зв'язки з араб. світом (Палестиною, Синаєм) підтримувалися по церк. лінії (відвідини України антиохій. патріархом Макарієм III під час нац.-визв. війни під проводом Б. Хмельницького, участь сх. патріархів у відновленні укр. православ. ієрархії у 17 ст., подорож В. Григоровича-Барського на Сх., паломництва та ін.). А. як наука з'явилася майже одночасно на сх. і зх. землях України з відкриттям Львів., Харків. і Київ. університетів та Інституту сх. мов при Рішельєв. ліцеї в Одесі, де було запроваджено вивчення сх. мов, зокрема арабської. Але викладання араб. мови не набуло постій. і регуляр. характеру. До 1917 сходознавство в Рос. імперії було сконцентроване в С.-Петербурзі й Москві. У Москві до більшов. перевороту 1917 працював і видавав свої праці з А. найвидатніший укр. сходознавець, один із фундаторів УАН **А. Кримський**. Потреби, викликані зовн.-торг. експансією імперії, призвели до створення перед 1-ю світ. війною в Києві навч. закладу, де викладали сх. мови, — Комерцій. інституту, який став Інститутом Близького Сх., потім Інститутом зовн. зносин і, врешті, Торг.-пром. технікумом. Араб. мовам у цих закладах навчав араб з Дамаска **Т. Кезма**. Велике значення для розвитку сходознавства в Україні мало створення 1926 Всеукр. наук. асоціації сходознавства (ВУНАС) з філіями у Києві та Одесі. На замовлення ВУНАС **Т. Кезма** 1928 літографічно видав «Элементарные основы грамматики арабского языка». У створених ВУНАС гуртках поряд з ін. мовами вивчали й арабську. Журнал «Східний світ» регулярно рецензував видання з А., що з'являлися в союз. центрах сходознавства. Що стосується наук. роботи, то **А. Кримський** створив при УАН Кабінет арабо-перс. філології, сх. відділ при б-ці УАН. Важл. центром сходознавства в 20-х рр. був Львів. Тут 1905–13 виходили казки зі зб. «Тисяча і одна ніч» (перекл. з нім.), а 1913 **О. Абаранчак-Лисенецький** здійснив перекл. Корану українською мовою. У Львів. університеті працювали видатні арабісти **З. Смогоржевський**, **Т. Левицький**; для практ. занять залучали фахівців-арабів. **Агабейзаде Меммед Садиг Оглу** видав посібник для студентів «Elementarna gramatyka jazyka arabskiego» (Lwów, 1934). Тут розпочав свою наук. роботу видат. укр. сходознавець **О. Прицак**. У Харкові араб. студіями займався визнач. сходознавець **А. Ковалівський**. Він видав книгу перекл. віршів **А. Рейхані** з ґрунтов. передмовою, яка знайомила укр.

читача з одним із чільних творців нового араб. письменства. Розгром комуніст. владою укр. науки на поч. 30-х рр. припинив розвиток А. в Україні: **А. Кримського** усунуто від роботи в АН, а 1941 інтерновано, невдовзі він загинув; **А. Ковалівський** виїхав до Ленінграда, а згодом був репресований, як і багато учнів **А. Кримського**. Після війни робилися поодинокі спроби викладання араб. мови в Київ. і Львів. університетах та вивчення Арабського Сх. в системі АН. До досягнень укр. А. можна зарахувати появу створеної у 30-х рр. **А. Кримським** кн. «История новой арабской литературы. XIX — начало XX века» (1971), а також дослідж. **А. Ковалівського** «Книга Ахмеда Ибн-Фадлана о его путешествии на Волгу в 921– 922 г.» (1956). Перший її варіант вийшов 1939 без зазначення імені автора. Укр. дослідники вивчали араб. джерела з історії нашої країни (**А. Ковалівський**, **В. Бейліс**, **Я. Дашкевич**, **Я. Полотнюк**), сучасну араб. літературу (**Ю. Кочубей**), араб. лінгвістику та археографію (**В. Рибалкін**). У повоєнні роки видано українською мовою низку творів араб. письменників, таких як **Т. Хусейн**, **М. Нуайме**, **Н. Махфуз**, **С. ат-Таййеб**, **Дж. Зейдан**, **ат-Тагер Ваттар**, вірші **А. аль-Байяті**, **М. Дервіша**, **М. Бсісу**, **А. аль-Хамісі** та ін. З'явився перекл. сур Корану (перекл. **Я. Полотнюк**), книга казок і оповідей «Тисяча і одна ніч» (перекладачі **Й. Брояк** і **В. Рибалкін**; 1991). Укр. читача з араб. літ.-рою знайомив ж. «Всесвіт». Спочатку перекладали переважно з рос. текстів, а згодом — з мови оригіналу. 1983 вийшла упорядк. **Т. Лебединською** зб. поезії та прози сучас. араб. авторів «Вогненні вітри», на яку позитивно відгукнулася араб. преса.

Нові можливості для розвитку укр. А. з'явилися після здобуття Україною незалежності. Було відкрито Інститут сходознавства НАНУ, який очолив **О. Прицак**; сх. відділ. у Київ. університеті; Київ. інститут сх. лінгвістики й права; створ. Центр близькосхід. досліджень. Вивчення араб. мови розпочалося і в ін. навч. закладах Києва, Харкова, Одеси та Львова. При Інституті сходознавства НАНУ сформовано і затверджено Спеціаліз. вчену раду, що приймає до захисту докт. й кандид. дисертації з А. Арабісти ведуть дослідн. роботу в галузі філології й історії, створюють навч. посібники. Триває вивчення араб. джерел з історії України (**О. Прицак**, **В. Бейліс**, **Я. Дашкевич**, **С. Гуцало**) та історії ісламу (**Т. Приходько**, **Д. Радивілов**), дослідж. проблеми лінгвістики (**В. Рибалкін**, **О. Богомолів**, **С. Боднар**), археографії (**В. Рибалкін**, **Я. Полотнюк**) та літ.-ри (**Ю. Кочубей**, **Л. Петрова**, **Є. Микитенко**, **В. Рибалкін**). Відновлено наук. ж. «Східний світ», нові видання «Близькосхідний кур'єр» та «Сходознавство» регулярно вміщують результати дослідн. зусиль науковців-арабістів. Вісник Київ. університету

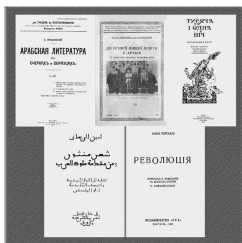
«Східні мови та літератури» теж приділяє увагу студіям з А. Тематика, пов'язана з араб. світом, обговорюється на наук. сходов. конференціях — щоріч. читаннях ім. А. Кримського. У багатьох наук. та навч. закладах вивчаються проблеми сучас. Арабського Сх. Серед арабістів укр. діаспори найбільших успіхів досягли академік О. Прицак і проф. Я. Стеткевич (США).

Рекомендована література

1. Крачковский И. Ю. Очерки по истории русской арабистики. Москва; Ленинград, 1950;
2. Шумовский Т. А. Воспоминания арабиста. Ленинград, 1977;
3. Новое в советской арабистике. Москва, 1986;
4. A. Raymond. Création de l'Institut de recherches et d'études sur le monde arabe (Aix-en-Provence) et réunion des chercheurs sur le monde arabe et Musulman, 30 juin – 2 juillet 1986 à Aix // Orient. 1986. Jg. 27, № 4;
5. Проблемы современной советской арабистики: Тр. IV Всесоюз. конф. арабистов, Ереван, 1985 г.: В 2 вып. Ереван, 1988;
6. Кочубей Ю. Зв'язки української літератури з літературами Близького і Середнього Сходу // Укр. література в заг.-слов'ян. і світ. літ. контексті. Т. 3. К., 1988;
7. Його ж. Востоковедение на Украине // Востоковедные центры в СССР. Москва, 1988;
8. V. Rîbâikin. Dirâsat aḏ-ḏârg al-'arabî fî 'Ukrâniyâ // As-Sadâga. 1988. № 35 (Вивчення Арабського Сходу в Україні // Дружба. 1988. № 35); Ланда Р. Г. Арабистика в Испании // Народы Азии и Африки. 1989. № 3;
9. Новые исследования советских арабистов: [Сб. ст.]. Москва, 1989. Вып. 4;
10. Ланда Р. Г. Французский институт арабских исследований в Дамаске // Восток. 1992. № 2;
11. Полотнюк Я. Сходознавство у Львівському університеті // СС. 1993. № 2;
12. Урсу Д. З історії сходознавства на Півдні України // Там само. 1994. № 12;
13. Димитрова Д. Древна Месопотамия: Кратък курс лекции за студентите от спец. «Арабистика». София, 1994;
14. Ланда Р. Г. Арабы и арабистика во Франции // Азия и Африка сегодня. 1994. № 12;
15. Ковалівський А. Зв'язки зі Сходом та сходознавство у Києві й Наддніпрянщині // СС. 1995. № 2;
16. 1996. № 1;
17. C. Gilliot. Bulletin d'islamologie et d'études arabes // Rev. des sciences philos. et théologiques. Paris, 1996. Vol. 80, № 3;
18. Кочубей Ю. Україна і Схід. Культурні взаємозв'язки України з народами Близького і Середнього Сходу: Бібліогр. покажч. К., 1998.

Ю. М. Кочубей

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Арабистика / Ю. М. Кочубей // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-43149>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).